

"Bu, sadəcə, bəhanə və tənbellikdir..."

Son illərdə dilimizin zənginləşdirilməsi və inkişafı ictimaiyyətin diqqət mərkəzindədir. Xüsusilə xarici dillərdən, asasan, ingilisdən alınan sözlər Azərbaycan dilində uyğun qarşı-larının müəyyənləşdirilməsi hər il ciddi müzakirələrə səbəb olur. Bu sözlər gündəlik danışqda, media və texnologiya sahələrində geniş istifadə edilərsə, onların milli dilimizdə resmi qarşıqları hələ də birmənalı qəbul olunmur.

| Cəmiyyət

Beynəlxalq alimlərin sözlərin milli alternativlərinin müəyyənləşdirilməsi prosesi həm ciddi, həm də bəzən gülüş doğuran situasiyalara gətirib çıxarır. Məsələn, "kompüter" uzun illər "hesablaşma maşını" olaraq təqdim edilməyə çalışılırsa da, geniş kütlə bu termini ciddi qəbul etmədi və nəticədə beynəlxalq ifadə hakim oldu. Eyni hal "selfi", "start-up" və "influencer" kimi yeni sözlərdə də müşahidə olunur.

Maraqlıdır, beynəlxalqlaşmış sözlər üçün Azərbaycan dilində təklif olunan qarşıqların cəmiyyət tərəfindən qəbul olunması hansı amillərdən asılıdır? Yeni anlayışlar üçün milli terminlərin hazırlanması zamanı bu sözləri kimlər təklif edir və hansı elmi-praktik meyar əsas götürülür?

■ Məsələ ilə bağlı AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu Təbiiq dilçiliyi şöbəsinin rəhbəri, filologiya elmləri doktoru, professor İsmayıl Məmmədov

madli bizimlə söhbətində bildirib ki, Azərbaycan ədəbi dilinin sağlamlığının qorunmasında Prezident İlham Əliyevin ardıcıl və prinsipial mövqeyi xüsusi əhəmiyyət daşıyır:

"Dövlət başçısı Azərbaycan dilini milli kimliyimizin, dövlətçiliyimizin və mədəni suverenliyimizin əsas dayağı kimi qiymətləndirir və bu istiqamətdə məqsədyönlü siyasət həyata keçirir. Cənab Prezidentin çağırışına dəstək olaraq dilimizin saflaşdırılması, işləkliyinin artırılması, orfoqrafiya və izahlı lüğətin funksional və müasir hala gətirilməsi üçün bir sıra təkliflər hazırlanmışdır. Bu, Prezidentin 2025-ci il 3 noyabr tarixində AMEA-nın 80 illik yubiley tədbirlərində qıxışa cavabdır. Birincisi, dilimizdə yanlış işlənən sözlərin siyahısını hazırlayıb gündəlik danışqda diqqətə cəlb etmək lazımdır. İkincisi, təhsil ocaqlarında - məktəblərdə, universitet-

lərdə, ictimai yerlərdə düzgün danışq mövzusunda seminarlar keçirmək, lüğətlərin əhəmiyyətini vurğulamaqdır. Üçüncüsü, Azərbaycan dilində işlək olan alimlə sözlərə rəsmi şəkildə milli qarşıqlıq tapmaq. Azərbaycan dilinin böyük izahlı lüğətinə zənginləşdirmək, yeni terminlərin siyahısını hazırlamaq və onları izahlı lüğətdə təqdim etmək də təkliflərimiz arasında"dır". Alim vurğulayıb ki, artıq televiziya kanallarında rast gəlinməsi bir sıra xarici sözlərin milli qarşıqlarını müəyyənləşdirir:

"Məsələn, 'sorun' - 'məsələ', 'droj' - 'maya', 'prosto' - 'sadəcə', 'durum' - 'vəziyyət', 'şərij' - 'yükəlmə', 'gərəkdir' - 'lazım olmaq', 'falan' - 'filan', 'camı' - 'məsədi', 'konum' - 'durum', 'hoca' - 'məslim', 'sonuc' - 'nəticə-yekun', 'partl' - 'şəkil-banket', 'bilgisayar' - 'kompüter', 'şarkı' - 'məhni-nəğmə', 'papa' - 'ata', 'mama' - 'ana', 'abi' - 'böyük qardaş', 'balcon' - 'eyvan', 'yorum' - 'şərij', 'olgün' - 'yetkin', 'toitkaz' - 'redd etmək-

“

Artıq televiziya kanallarında rast gəlinmiş bir sıra xarici sözlərin milli qarşıqlıq müəyyənləşdirilib

imtinə, 'rentabell' - 'gəlirlili, mənfəətl', 'komple' - 'hamısı', 'yatırım' - 'maya qoymaq, investisiya', 'anəne' - 'ana', 'bəllirlik' - 'aydın, müəyyən' və s".

Onun sözlərinə görə, yeni anlayışlar üçün milli terminlərin hazırlanması zamanı alimlər tərəfindən ciddi müzakirələr aparılır və son nəticə İnstitutun rəhbərliyinə təqdim olunur: "Təxminən 40-dan çox sözün milli qarşıqlığını müəyyən etmişik və hazırda izahlı lüğətin üzəridə iş davam etdirilir".

Yad kəlmələrin milli qarşıqlığının cəmiyyətdə bəzən uğursuz kimi qiymətləndirilməsinə gəlinə, alim bunu insanların tənbelliyi və maraqsızlığı ilə izah edir: "Cəmiyyətdə xarici mallara maraq olduğu kimi, xarici sözlərə də maraq yüksəkdir.

Bu, sadəcə bəhanə və tənbellikdir. Bize irad tutan insanlar həmin sözlərin milli qarşıqlığını işlətməyə maraqlı olmur. Bu düzgün deyil. Hər bir ölkə vətəndaşı dilimizin sağlamlığının qorunmasına xidmət etməlidir".